УДК 947.2

А. А. Дамарад, канд. гіст. навук, дац.
(БДТУ, г. Мінск)

ГЕРБОЎНІКІ ЯК КРЫНІЦА ПА ГІСТОРЫІ ШЛЯХЕЦКАГА САСЛОЎЯ

Надзвычай карыснымі пры даследаванні гісторыі шляхты беларускіх зямель з’яўляюцца працы па генеалагіі і геральдыцы XIX ст., у тым ліку гербоўнікі.

Справа ў тым, што ў канцы XVIII ст. у расійскую геральдычную сістэму былі ўключаны гербы, якімі карысталіся ў Рэчы Паспалітай. Многія расійскія дваране пачалі безкантрольна іх выкарыстоўваць. Улады, каб нейкім чынам сістэматызаваць геральдыку, пачалі выдаваць спецыяльны зборнік, які увайшоў у гісторыю як Агульны гербоўнік дваранскіх родаў Расійскай імперыі, або «Бархатная книга» [1]. Дастаткова вялікая колькасць беларускіх тытулаваных родаў была ў яе ўключана, што стала адзнакай прызнання шляхты роўнай з дваранствам. Трапілі ў Агульны гербоўнік і некаторыя нетытулаваныя прадстаўнікі шляхты Беларусі. Вывучэнне гэтай крыніцы дазваляе зрабіць выснову аб тым, якія шляхецкія фаміліі былі цалкам інтэграваны ў расійскае дваранства.

Падобнай крыніцай з’яўляецца Гербоўнік Царства Польскага [2]. Аднак яго выданне стала праявай супрацлеглых настрояў у пэўнай частцы шляхты былой Рэчы Паспалітай, якая не жадала атаясамліваць сабе з расійскім дваранствам.

Сістэматызавалі афіцыйныя геральдычныя выданні В. К. Лукомскі і С. Н. Тройніцкі. Даследчыкі не толькі склалі спісы родаў, унесеных у Агульны гербоўнік, але прывялі іх гербавыя дэвізы і супаставілі Агульны гербоўнік з Гербоўнікам Царства Польскага.

Важныя звесткіпра шляхецкія роды ўтрымліваецца у 30-томным выданні «Złota księga szlachty polskiej» Т. Жыхлінскага [3]. Трэба згадаць шэраг неафіцыйных, але вельмі цікавых гербоўнікаў, створаных іншымі польскімі аўтарамі, – А. Банецкім, К. Нясецкім, Ю. Хржаньскім, С. Урускім [4]. Яны ўяўляюць сабою даследаванні прыналежнасці шляхецкіх родаў (у тым ліку з Беларусі) да тых ці іншых гербаў. Важнасць выказаных у іх высноў пацвярджаецца хаця б ужо выкарыстаннем гэтых выданняў нават афіцыйнымі царскімі ўладамі ў працэсе разгляду дакументаў наконт шляхецкага паходжання дваранства заходніх губерняў.

Такім чынам, гербоўнікі ўяўляюць важную крыніцу па гістоыі шляхецкага саслоўя.

ЛІТАРАТУРА

1. Общий Гербовник дворянских родов Всероссийской Империи, начатый в 1797 году. – СПб., [1798-1836].

2. Гербовник дворянских родов Царства Польского, высочайше утвержденный. Ч. 1. – Варшава, 1853. – 310 с.

3. Zychlinski T. Złota księga szlachty polskiej. T. 1–31, Poznań: Leitgeber, 1879 – 1908.

4. Boniecki A. Herbarz Polski. – Warszawa: Gebetner i Wolf, 1899.

УДК 37.011.31-051«18/19»(476)

В.М. Острога, канд. ист. наук, доц.
(БГТУ, г. Минск)

ПРОБЛЕМА КАДРОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СРЕДНИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ БЕЛАРУСИ (ВТОР. ПОЛ. XIX – НАЧ. XX В.)

Учительство, составлявшее значительную часть интеллигенции Беларуси, играло особую роль в жизни общества, особенно в пореформенный период. В течение второй половины XIX в. во всей России работали, постепенно обновляя свой состав, 25-30 тыс. учителей средних школ. В начале XX в. их было около 37тыс. [1,с. 60-61].Но проблема подготовки квалифицированных педагогов в течение всего рассматриваемого периода оставалась открытой: после закрытия Виленского университета и Гори-Горецкого сельскохозяйственного института на территории Беларуси не осталось ни одного высшего учебного заведения, которое бы могло решить кадровую проблему. При университетах для кандидатов на должности учителей средней школы были организованы специальные двухлетние педагогические курсы, где учились выпускники историко-филологических или физико-математических факультетов. На российские высшие учебные заведения была возложена обязанность подготовки учителей для гимназий и прогимназий всей империи, в том числе и Беларуси. В 1863 г. «определено содержать до 60 стипендиатов в университетах Московском, Харьковском и Казанском, по 20 в каждом, с определением размера каждой стипендии в 250 рублей и с обязательством для стипендиатов служить по учебной части в западных губерниях». Кроме того, в 1864 г. для подготовки учителей в средние учебные заведения Виленского учебного округа при Дерпском университете было учреждено 30 стипендий, по 300 руб. каждая. Специально для пополнения учительского корпуса